

Література

1. Гуцало Є. Ліна Костенко: [Про неї та вірші]. У 2 кн. Кн. 2 / За ред. Барабаш С. Філософія осягнення світу: Про лірику Ліни Костенко. *Дзвін*. 2003. С. 23–24.
2. Дзюба І.М. Костенко Ліна Василівна. *Енциклопедія сучасної України*: у 30 т. К., 2016. 344 с.
3. Костенко Л. Вибране. К. : Дніпро, 1989. 559 с.
4. Копейцева Л.П. Проблема автора та авторської позиції в сучасному літературознавстві. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія літературознавство*. Вип. 2 (58). Харків: ППВ Нове слово, 2009. С. 168–174.
5. Краснова Л. Грані поетичної майстерності Ліни Костенко. *Слово і час*. 1995. №7. С. 45–53.
6. Макаров А. Історія – сестра поезії. *Українська мова і література в школі*. 1980. № 10. С. 25.
7. Тарнашинська Л. Час у творчості Ліни Костенко як темпоральний код структури людського досвіду. *Слово і Час*. 2005. № 6. С. 42–52.
8. Харкун В. Мистецтво розуміти поезію: Спроба аналізу віршів Ліни Костенко. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях*. 2000. №2. С. 82–87.

Копейцева Л.П.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української і зарубіжної літератури

Свєшнікова Н.П.

студентка магістратури

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

**СЕМАНТИКА СИМВОЛІВ У МІФОПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ
ВАСИЛЯ ПАЧОВСЬКОГО**

В. Пачовський – один із чільних представників «Молодої Музи», який послідовно втілював у своїй художній творчості принципи модерного мистецтва. В. Пачовський – драматург і епік, історіософ, який на думку одного з дослідників творчості митця, «викликував тіні валетнів з попелу століть», який прагнув створити легенду століть, «сполучити давнє з новим та з

минулого прийдешне привести до воскресення для храму нашої держави» [3, с. 29].

Літературно-художня спадщина письменника займає важливе місце в історії розвитку загальноєвропейського літературного процесу. Лірика митця стала предметом критичного аналізу відразу ж після виходу його збірки «Розсипані перли» в 1901 році. Схвальною рецензією відреагував на її появу І. Франко у «Літературно-науковому віснику», вказавши на те, що В. Пачовський – «справдішній талант» [11, с. 128].

За життя В. Пачовського його поетичні та драматичні твори зазнали неоднозначної оцінки з боку критиків. Вітчизняні літературознавці відзначали неабиякий талант поета, силу його слова, вміння використовувати фольклорний матеріал, зокрема В. Бірчак вбачав витoki фольклоризму поета у його досконалому знанні українських ліричних пісень [2, с. 34].

Подібну думку висловлює литовський літературознавець В. Кубілюс, наголошуючи при цьому, що у творчості В. Пачовського простежуються три рівні розвитку індивідуального стилю. При цьому він додає, що його естетика і поетика органічно пов'язані з фольклорною традицією. На думку науковця, поет творчо еволюціонував від стилізації до міфологізації, причому його художня палітра позначена якісним зростанням і образним збагаченням.

В останнє десятиліття лірика В. Пачовського стала предметом уваги літературознавців М. Бондаря, В. Лучука, М. Ільницького, І. Дзюби, Я. Поліщука, Т. Гундорової, Л. Голомб. У цілому сучасний стан вивчення лірики поета недостатній, залишається відкритим питання про міфологічну полісемантичність його художньої системи. Цим і зумовлена актуальність нашого дослідження.

Відтак існує нагальна необхідність простежити міфопоетичний дискурс В. Пачовського. У ліричній творчості В. Пачовського, одного з кращих представників раннього українського модернізму, чітко простежується не лише талановите засвоєння національного міфологічного матеріалу, а й його ретрансформація в контексті індивідуальної міфотворчості. У ліричну канву його поетичних творів входять класичні образи античної міфології (Прометей, Титан, Сфінкс, Дажбог, демон тощо), біблійна символіка (Бог, Пречиста, Каїн, Месія, рай, пекло, ангел, пророки – Мойсей, Осія), і особливо національні міфологічні персонажі (русалки, мавки, відьми, чорти): Дажбог дав для твого краю / Перстень чарівний Карпатів, / Цілий світ не одоліє / Його вирвати в хорватів [9, с. 400]; *Аж вздрів я русалку в морській глибині – / І першим риданням заплакав у сні* [9., с. 313]; *Від лісу йде шум над ручаєм / А мавка купається в нім* [9, с. 324].

Характеризуючи образ Прометея в поезії В. Пачовського, посилаючись на його вірш «А я прокляв би Прометея», О.Турган відзначила, що цей «міфічний

образ ототожнюється з вогнем, «сонцем-пеклом», «проклятим сонцем», що спалює все. Прометей-вогонь уособлює зло, він утримує в собі диявольське, тому ліричний герой і шле йому прокляття, винісши свій категоричний висновок у заголовок твору» [12, с. 40]. Проте творчість В. Пачовського відрізняється подвійним, неоднозначним трактуванням одного й того ж образу, що допомагає авторові розкрити всі символічні відтінки.

Проблема пошуку національної ідеї стала для В. Пачовського проблемою національної гідності, пошуку національного ідеалу. У художньому світі письменника цей ідеал конденсувався у міфологічних постатях національної історії. Автор осмислює легенду про Михайлика і Золоті Ворота : *Ті Золоті ворота Ярослава / Сіяли сонцем з київських валів – / Докіль у нас була своя держава* [9, с. 404]; *Наш дух – Марко проклятий споконвіку, / Що матір вбив кинджалом Батія –... В боях за землю злочин одкупля, / Що вмере – воскресне, а його довіку / не прийме рай, ні пекло, ні земля* [9, с. 406]. У художньому баченні В. Пачовського такі постаті репрезентовані міфологічною опозицією двійників: князя Михайлика, який охороняє золоті ворота – символ державності, та вічного блукальця Марка Проклятого, який «в ім'я ідеї свободи, волі» «все хоче зробити, а все йому виходить на зло, тому замість «ставити» мусить все «валити» [4, с. 246].

Новий етап творчого зростання поета репрезентує цикл – «На гори», в якому спостерігаємо міфологізоване сприйняття автором природи і світу. Про винятковість таланту В. Пачовського-лірика свідчать, зокрема, поезії, в яких він інтерпретує національні легендарно-міфологічні образи та сюжети. Фольклоризм, характерний для «Розсипаних перлів», виявляється тут на новому рівні ліричного засвоєння – міфологічному : *Все гасне – Цар-сонце ступає, / Пристанув, поглянув униз... / І щитом осяйним заблис...* [9, с. 325].

Вітчизняний літературознавець Я. Поліщук виділив три форми засвоєння міфологічного матеріалу: міфологізацію, реміфологізацію, деміфологізацію [10].

Про реалізацію міфотворчої моделі [5], смислову векторність символічних образів у концепції вітчизняних письменників [6], про концептисимволи як текстотвірні доміанти художнього світу митців [7] писала у своїх працях Л. Копейцева, наголошуючи, що специфічну архетипну систему (міфосвідомість) письменник постійно використовує як базовий творчосвідомісний рівень для активізації мислення реального та відображеного факту [5, с. 133]. І дійсно, у В. Пачовського переважає міфологізація з елементами творчого переосмислення первісних архетипів та міфологем. У деяких поезіях збірки («Пісня гір», «Дождь заграва», «Я дрався на сам Верх») інтерпретація міфологічного матеріалу наближена до реміфологізації, при якій «здійснюється

не лояльна й коректна, а конфліктна, виразно ревізійна ренарация міфу» [4, с. 74]. Універсальним зразком реміфологізації можна вважати поезію «А я прокляв би Прометей», в якій образи дня і сонця постають не як емблеми світла і життя, а як символи муки й пекучого болю: *Немає тут ні вечора, ні рана – Ніколи сонце-пекло не заходить!* [8, с. 321], *Все ясний день, той день болючий, вічний день!* [9, с. 311].

У поетичному дискурсі всіх молодомузівців наскрізним був образ сонця, однак В. Пачовський до поетизації образу сонця як об'єктивного явища дійсності вдається рідко. Частіше як поет із чітко вираженим міфологічним світовідчуттям піддає цей образ трансформації. Такий міфологізований образ сонця, одного з центральних елементів світобудови, В. Пачовський створив у віршах «Весілля», «Дошова заграва». Відповідно до пантеїстичних вірувань слов'ян-язичників, у яких солярний культ, як і культ інших небесних світил, відігравав винятково важливу роль, він творить культ Сонця – «царя вершин», що символізує найвищу мету і нерозривно пов'язаний з образом гір – символу високості людського духу: *Люблю я так сонце, люблю ярі квіти, люблю, як весною сміються вони* [9, с. 304]; *Якби я повірив, що в нашій країні / тепер сходить сонце та вже не криваве, / Росли б мені в грудях пісні солов'їн Під хмарою суму, співаючи гімни* [9, с. 315]

Міфогенну природу мають у ліриці поета образи вогню, танцю як культового дійства: *Зірвалися гори до танцю зі шумом – І ломляться бори, / І котяться ріки... / І тріскають глузом важкі небеса!* [9, с. 327].

Художньо осмислює В. Пачовський легенду про цвіт папороті, у якому спостерігаємо елементи символістського сприйняття і відображення дійсності: *Грає бій за Україну / З того часу триста літ – йде руїна на руїну, Аж зблисне на весь світ Папоротин цвіт!* [9, с. 374]. Риси поетики символізму простежуються також у поезії «Наша тінь», у якій автор філософськи інтерпретує міф про постійне переслідування людини її тінню: *О тривого, жде на нього, / Жде вже його тінь* [9, с. 330].

Серед різних видів символів (універсальних, міфологічних, індивідуальних, релігійних) особливе місце займають усталені у фольклорній традиції образи-символи, адже фольклор – це справді «найбагатша універсальна художня система, вид мистецтва, де символи – основа і вершина, а водночас і спосіб творення цієї основи й спосіб досягнення вершини» [3, с. 34]. Засвоєння фольклорних образів-стереотипів у процесі формування індивідуального світовідчуття письменників є однією з основних, найбільш результативних граней взаємодії їх з народною творчістю. Особливо майстерно користується поет символікою рослин. образи калини, тополі, верби, малини, що, як і в народних уявленнях, уособлюють у його поезіях дівчину, її вроду, а образи дуба і явора – парубка; берези, рожі, вишні, барвінку, інших рослин

органічно вросли в поетичну канву віршів, наближаючи індивідуальне художнє мислення В.Пачовського до колективно-народного: *Із-за гори вітер віє, / Калиновий цвіт не спіє, / Калиновий цвіт!* [9, с. 285]. До ключових образів збірки належить суб'єктивно увиразнений образ незабудок, фольклорно-символічний підтекст якого, співвідносячи з образом розсипаних перлів, поет значно розширює.

Своє фольклорно-символічне значення зберігають у багатьох поезіях збірки образи-символи птахів – лебедя («За лебідку круки б'ються...», «Сидить лебідь над водою...»), голуба і голубки («Ой щебечуть соловії...», «На забаві ми зійшлися...»), соловейка («Віднайдені перли», «Ой ти, соловії, золоте перо»), зозулі і ворона («Забудь мене, мене забудь», «Чого кричеш, гайвороння...»), крука («Ой гай, гай, шумить гай...»): *Хто з них верне, хто загине... Чути їх прощальний спів, – Попід хмари сумно лине / Ключ відлетних журавлів* [9, с. 320]; *Ой ти соловей, золоте перо, / Та не вилітай, гілля не ламай, / Та й не заглядай у зелений май...* [9, с. 281]; *Летів лебідь попід хмари, / А не мав той лебідь пари.. З пари його розігнали – / линув сам світами вдаль* [9, с. 283]; *Не зозулька надлетіла, / Сіла, пала й відлетіла* [9, с. 286]; *Гей, закуй мені, зозуле, / Щастя навесні минуле / Заверни мені* [9, с. 296] Ці образи мають не лише символічне навантаження, а й служать психологічній мотивації почуттів та вчинків ліричного суб'єкта.

Синонімічні образи «розгублених зізд», «розсипаних перлів», «розвіяних квітів», що у різних варіаціях, але з однаковим семантичним наповненням використовуються у віршах «Ой кілька по світу...», «Україно, рине кров червона...», «Розгублені зізди, розсипані перли...», переростають у поетичній системі В.Пачовського у трагедійні символи бездержавності українського народу: *Сотні літ ти заросла бірзіллям, / Аж з могил розквітнула чар-зіллям / Кров, багрова кров, / Що єднає всіх у ріднім краю, / Ставить Храм для бога свого раю – / В творчюю любов* [9, с. 371]. Через використання цих неповторно-авторських поетичних символів В.Пачовський актуалізує одну з центральних проблем історичного буття українського народу – втрату ним своєї національної еліти. У такому контексті особливої значущості набуває епітет «чужий» та його семантичні еквіваленти «нерідний», «сусідній», як наприклад, у програмному вірші – «Розгублені зізди, розсипані перли...»: «чужий рай», «чужі орбіти», «чужі дороги», «нерідна земля». Принцип градації, застосований у вірші, підсилює емоційно-смыслову значимість цих образів: *Розгублені зізди, розсипані перли, / Розвіяні квіти, із мого краю, – Хто вас позбирає, аби ви не вмерли для рідного краю в чужому раю? Хто може збагнути тьму нашого горя: З розвіяних квітів розвал сіл і міст? З розсипаних перлів глиб темного моря? Сум нашого неба з розгублених зізд?* [9, с. 368].

Міфотворчість В. Пачовського виразно проявилась і в пошуку ним образу ідеальної жінки як своєрідного художнього втілення одвічної боротьби добра та зла, мотивів райського щастя й насолоди на землі: *Ти ангел спокою, ти світ серед ночі, / Ти сміх мій і плач мій дитинний, Як сльози упадуть на стомлені очі, Я бачу твоїй образ невинний!* [9, с. 365]; *Будем разом палати зоряні будувати/ Серед рідного моря, / Будем разом терпіти, будем разом радіти Серед щастя і горя* [9, с. 367]. Прагнучи знайти і втілити образ такої жінки, В. Пачовський звертається до слов'янської міфології, досить продуктивно використовуючи образи поганських богинь Лади й Марени. Заслуговує на увагу типологізація жіночих образів, здійснена В. Пачовським у збірці «Ладі й Марені терновий огонь мій»: *Ликуй, богине Ладю, хоча й Марена з мряки / очима смерті промовля: «Не вернеться завітчана в червоні маки / Гаряча молодість твоя»* [9, с. 339]; *Тебе я щастям опроміню, / О зоре ясна моя, / Яка ти красна, боже!* [9, с. 344]. Через неоднозначне ставлення до жінки (вона – зло і, водночас, – насолода, розрада) актуальною, на наш погляд, залишається проблема зіставлення ідеалу з дійсністю, що й простежується у творчості митця: *Я – бурі син! Моє ім'я : / Українець – великий дух! / А хочеш бути ти моя / Будь левиця, не пух !* [9, с. 329].

Цілком очевидно, що збірки віршів В. Пачовського ґрунтуються на міфологічній основі. Автор майстерно трансформує та інтерпретує художні образи як світової, так і слов'янської міфології, зокрема української. Саме через міфологічні образи, мотиви поет втілює своє бачення історії України, будує свою художню модель світу.

Література

1. Балла Е.Ю. Фольклоризм збірки Василя Пачовського «Розсипані перли» *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія Філологія. Випуск 4. Ужгород : Гражда, 2000. С.80–84.
2. Бірчак В. Карпатська Україна: [спомини й переживання]. Прага : Нація в поході, 1940. 91 с.
3. Голомб Л. Василь Пачовський. Закарпатські сторінки життя і творчості поета: [зб. статей]. Ужгород : Гражда, 2005. 394 с.
4. Голомб Л. Із спостережень над українською поезією XIX – XX століть: [зб. статей / передм. В. Барчан]. Ужгород : Гражда, 2005. 380 с.
5. Копейцева Л.П., Груба О.А. Реалізація міфотворчої моделі Р. Іванчука в європейському контексті. *Українська література в загальноєвропейському контексті: Збірник наукових праць*. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2018. Випуск 1. С. 132–139.
6. Копейцева Л.П. Смысловая векторность символических образов у концепції світу Василя Мови. *Вісник Луганського національного університету імені*

Тараса Шевченка. 2011. №3(214). С. 72–78.

7. Копейцева Л.П., Груба О.О. Концепти-символи як текстотвірні домінанти художнього світу Р. Іваничука. *Мова. Свідомість. Концепт*: зб. наук. праць. Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. Вип. 8. С.99–101.
8. Пачовський В. Зібрані твори: у 2 т. Т. 1. Філядельфія, Нью-Йорк, Торонто, 1984. 276 с.
9. Розсипані перли. Поети «Молодої Музи» / [упоряд. авт. передм. М.М. Ільницький]. К. : Дніпро, 1991. 710 с.
10. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму. К. : Дніпро, 2002. 237 с.
11. Франко І. Зібрання творів. У 50 т. Т. 31. Літературно-критичні праці. К. : Наук. думка, 1981. 594 с.
12. Турган О. Українська література кінця ХІХ – початку ХХ ст. і античність (Шляхи сприйняття і засвоєння). К.–Дніпро, 1995. 175 с.

Корицька Г.Р.

кандидат філологічних наук,

член-кореспондент «Української Академії Акмеології»,

доцент кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін

КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

Запорізької обласної ради

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ РОЗВИТКУ Е-СЕРЕДОВИЩА

***Анотація.** Досліджено питання психолого-педагогічних особливостей міжособистісної взаємодії в умовах розвитку електронного середовища. Виявлено мотиви ефективної взаємодії в освітньому просторі. Означено принципи, методи та прийоми навичок віртуальної комунікації.*

***Ключові слова:** е-середовище, міжособистісна взаємодія, принципи, методи, прийоми педагогічної взаємодії.*

У Національній доктрині розвитку освіти України в ХХІ столітті, в Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, у Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, у проекті Концептуальних засад розвитку електронної освіти в Україні,